

นวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อการอยู่รอดขององค์กร:
กรณีศึกษาของธุรกิจที่ได้รับการรับรอง ISO 14001 ในประเทศไทย

THE ENVIRONMENTAL AT ACCOUNTING INNOVATION AFFECTING ORGANIZATIONAL
AT SURVIVAL: CASE STUDY OF THE BUSINESSES CERTIFIED ON ISO 14001 IN THAILAND

อัญชลีพร ไสสุทธิ์¹ ณฐนันท์ ฐิตียาปราโมทย์¹ และ สุขเกษม ลางคุลเสน¹

¹คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

Anchaleephon Saisut¹ Natthanant Thitiyapramote¹ and Sukasem Langkhunsan¹

¹Faculty of Management Sciences, Lampang Rajabhat University

(Received: May 6, 2020; Revised: May 22, 2020; Accepted: June 8, 2020)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาผลกระทบของนวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อการอยู่รอดขององค์กรในธุรกิจที่ได้รับการรับรอง ISO 14001 ในประเทศไทย แบบสอบถามถูกใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มธุรกิจที่ได้รับการรับรอง ISO 14001 ในประเทศไทย จำนวน 119 บริษัท สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบพหุคูณ และทดสอบผลกระทบด้วยวิธีการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า มิติของนวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การปฏิบัติทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมสมัยใหม่ การใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง และการเปิดเผยข้อมูลแบบบูรณาการ มีความสัมพันธ์และผลกระทบเชิงบวกต่อการอยู่รอดขององค์กรโดยรวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แต่เทคนิคการคำนวณต้นทุนสิ่งแวดล้อมแบบใหม่ และการประเมินผลการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อการต่อยอด ไม่ส่งผลต่อการอยู่รอดขององค์กรโดยรวม

คำสำคัญ: นวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อม, การอยู่รอดขององค์กร, ธุรกิจที่ได้รับการรับรอง ISO 14001

ABSTRACT

The purpose of this research was to study impacts of the environmental at accounting innovation affecting organizational at survival in the businesses certified on ISO 14001 in Thailand. The questionnaire was used as a tool to collect data from 119 certified ISO 14001 businesses in Thailand. The data were analyzed by using multiple correlation analysis and multiple regression analysis. The results showed that dimension of environmental accounting innovation had modern environmental accounting practice, Use of environmental management technology and integrative information disclosure had a positive relationship with the organizational survival at the while statistical significant level of 0.01 while new environmental costing techniques and reconcile environmental performance evaluation did not affect the organizational survival.

Keywords: Environmental Accounting Innovation, Organizational Survival, The Businesses Certified on ISO 14001

บทนำ

ปัจจุบัน กระแสของการดำเนินธุรกิจอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม ได้รับความสนใจจากทั้งองค์กรภาครัฐและภาคธุรกิจเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทสำคัญขององค์กรต่อผู้มีส่วนได้เสียให้ตระหนักถึงการดำเนินธุรกิจ ควบคู่ไปกับจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม ไม่เอาเปรียบสังคม หรือสร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (อนันตชัย ยูระประม และคณะ, 2557) นอกเหนือไปจากการดำเนินธุรกิจเพียงเพื่อมุ่งแสวงหาผลกำไรเพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงปัจจัยประกอบอื่นๆ เพื่อป้องกันความเสี่ยงจากความขัดแย้ง หรือปัญหาชุมชน ลูกค้า และผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งนำไปสู่การสูญเสียความน่าเชื่อถือ รายได้ และการถูกต่อต้านจากสังคม (พิริยาภรณ์ อันทอง และ ศุภกร เอกชัยไพบูรณ์, 2559) การดำเนินธุรกิจอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม นอกจากจะสร้างสรรค์การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแล้ว ยังสามารถเกื้อหนุนสังคมและสิ่งแวดล้อมให้พัฒนาและเติบโตควบคู่กันอย่างสมดุลไปพร้อมๆ กันอีกด้วย

ภายใต้สภาวะการแข่งขันที่รุนแรง “นวัตกรรม” จึงกลายเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งในการขับเคลื่อนธุรกิจ และเป็นเครื่องมือใหม่ทางยุทธศาสตร์การแข่งขัน ผู้บริหารส่วนใหญ่จึงเลือกใช้นวัตกรรมในการแสวงหาสินค้า หรือบริการใหม่ๆ ที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของตลาด สร้างความพึงพอใจให้ลูกค้า เกิดพฤติกรรมหันมาใช้สินค้าและบริการ ถือเป็นการยกระดับศักยภาพ และสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน (ศศิประภา ชัยประสิทธิ์, 2553) เห็นได้จากสิ่งที่อยู่รอบตัวในปัจจุบันล้วนเกิดจากสิ่งที่เรียกว่า “นวัตกรรม” สอดคล้องกับผลสำรวจของ Business Week วารสารชั้นนำในเรื่องของธุรกิจและการจัดการ ที่ทำการสำรวจความเห็นของผู้บริหารร่วมกับ BCG ซึ่งเป็นบริษัทที่ปรึกษาชั้นนำของโลกที่ได้รับการยอมรับในเรื่องนวัตกรรม 50 อันดับแรกของโลก พบข้อสังเกตว่า บริษัทที่มีอัตราการเจริญเติบโตทางรายได้สูง ล้วนเป็นบริษัทที่จัดว่าเป็นผู้นำสุดยอดนวัตกรรม (นภตล ร่มโพธิ์, 2551) แม้ว่าสถานการณ์เศรษฐกิจในปัจจุบันจะมีอัตราการเจริญเติบโตลดลง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบริษัทชั้นนำของโลก ส่วนใหญ่ได้ให้ความสนใจในเรื่องของนวัตกรรม และมุ่งเน้นที่จะนำเอานวัตกรรม มาเป็นกลยุทธ์สำคัญในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน เพื่อสร้างขีดความสามารถในการอยู่รอดขององค์กร

การบัญชีสิ่งแวดล้อม (Environmental Accounting) ถือเป็นวิวัฒนาการทางการบัญชีแขนงหนึ่งที่นักบัญชีสมัยใหม่ ได้พัฒนาขึ้นมาจากแนวคิดของการบัญชีตามความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นการตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อธุรกิจ เนื่องจากการบัญชีแบบดั้งเดิมมีข้อจำกัดเป็นอย่างมาก การบัญชีสิ่งแวดล้อมจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญ โดยกิจการจะปรับปรุงระบบบัญชีที่เป็นอยู่ รวมทั้งการนำเสนอรายงานต่อสาธารณชนหรือบุคคลภายนอก ในเรื่องของการดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อมของกิจการ การบัญชีสิ่งแวดล้อม จึงเป็นอีกแนวทางที่จะช่วยลดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม โดยแสดงให้เห็นถึงบทบาทความรับผิดชอบต่อธุรกิจ ที่ควรจะมีต่อสิ่งแวดล้อมในการเปิดเผยข้อมูล และช่วยกระตุ้นให้องค์กรธุรกิจคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมมากขึ้น (ศิลปพร ศรีจันทเพร, 2552) ดังนั้น การนำ

บัญชีสิ่งแวดล้อมมาใช้ในธุรกิจ สามารถสื่อให้ผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกทราบถึงต้นทุนและหนี้สินด้านสิ่งแวดล้อมอันเป็นประโยชน์ในการบริหารองค์กร (ทัศนีย์ ธนอนันต์ตระกูล, 2552)

ระบบมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อมในองค์กร ที่นิยมนำมาปฏิบัติใช้เป็นมาตรฐานการจัดการ นั่นก็คือ ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14001 มาตรฐานสากลนี้ มีจุดประสงค์ในการบริหารจัดการกับความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมขององค์กรอย่างเป็นระบบ โดยเป็นการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกับการพัฒนาองค์กร และเน้นเรื่องของการป้องกันมลพิษและรักษาสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก เพื่อช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สำหรับกลุ่มธุรกิจที่ได้การรับรอง ISO 14001 หมายถึง องค์กรที่จะขอรับการรับรอง โดยผ่านการตรวจติดตามผล และประเมินระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental Management System) รวมถึงได้รับการรับรองจากสถาบันหรือหน่วยงานรับรองระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยผู้ยื่นคำขอจะต้องมีคุณสมบัติ การรับรองเงื่อนไข สำหรับผู้ได้รับการรับรอง และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเบื้องต้นในการรับรอง ISO 14001 (สถาบันรับรองมาตรฐานไอเอสโอ, 2559) องค์กรธุรกิจที่ผ่านการรับรองมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14001 จึงควรมีการจัดทำบัญชีสิ่งแวดล้อมภายในองค์กร เพื่อใช้เป็นข้อมูลช่วยในการตัดสินใจ ทำให้องค์กรสามารถบริหารจัดการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่การลดต้นทุนการผลิต และลดผลกระทบจากกิจกรรมการดำเนินธุรกิจที่ส่งผลสิ่งแวดล้อม

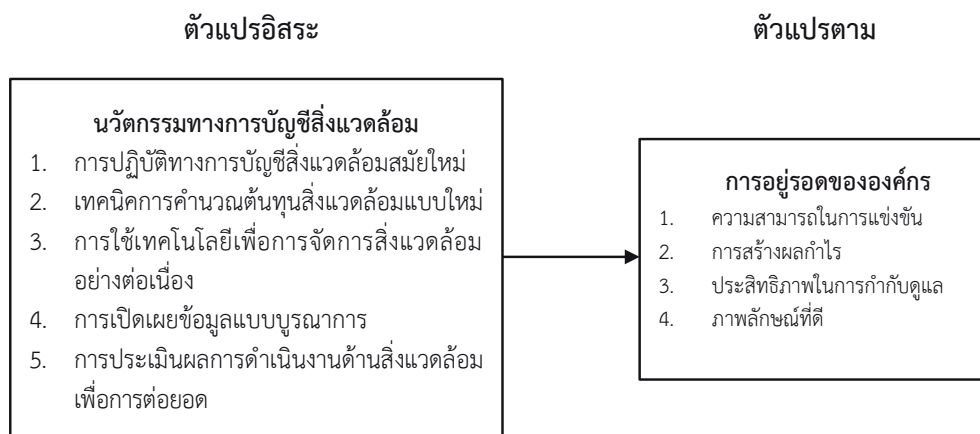
จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่า การดำเนินธุรกิจให้ประสบผลสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายในสภาวะสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นั้นผู้ประกอบการจึงควรมีการปรับตัวพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อความอยู่รอดขององค์กร จึงเป็นที่มาในการศึกษาผลกระทบของนวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อม ที่ส่งผลต่อการอยู่รอดขององค์กร เพื่อมุ่งหวังต้องการให้นวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อม เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการบริหารจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมพัฒนาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น มุ่งเน้นให้องค์กรใช้เป็นกลยุทธ์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน การสร้างผลกำไร ประสิทธิภาพในการกำกับดูแล และภาพลักษณ์ที่ดี

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาผลกระทบของนวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อการอยู่รอดขององค์กรที่ได้การรับรอง ISO 14001 ในประเทศไทย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ นวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมได้ถูกกำหนดให้เป็นตัวแปรอิสระ และการอยู่รอดขององค์กรถูกกำหนดให้เป็นตัวแปรตาม จากวัตถุประสงค์ข้างต้นสามารถสรุปกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพที่ 1 ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ 1 การปฏิบัติทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมสมัยใหม่ มีผลกระทบเชิงบวกต่อการอยู่รอดขององค์กร

สมมติฐานที่ 2 เทคนิคการคำนวณต้นทุนสิ่งแวดล้อมแบบใหม่ มีผลกระทบเชิงบวกต่อการอยู่รอดขององค์กร

สมมติฐานที่ 3 การใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง มีผลกระทบเชิงบวกต่อการอยู่รอดขององค์กร

สมมติฐานที่ 4 การเปิดเผยข้อมูลแบบบูรณาการ มีผลกระทบเชิงบวกต่อการอยู่รอดขององค์กร

สมมติฐานที่ 5 การประเมินผลการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อการต่อยอด มีผลกระทบเชิงบวกต่อการอยู่รอดขององค์กร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ธุรกิจที่ได้รับการรับรอง ISO 14001 ในประเทศไทย ซึ่งอยู่ในฐานข้อมูลของ สถาบันรับรองมาตรฐานไอเอสโอ (2560) จำนวน 897 บริษัท (ข้อมูล ณ สิงหาคม 2560) จากนั้นคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง ด้วยวิธีการแทนค่าในสูตรของ Yamane (1967) จากขนาดของกลุ่มประชากรทั้งหมด ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 276 บริษัท ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 โดยผู้ตอบแบบสอบถาม (Key Informant) คือ บุคลากรฝ่ายบัญชี ของธุรกิจที่ได้รับการรับรอง ISO 14001 ในประเทศไทย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งได้สร้างตามความมุ่งหมายและกรอบแนวคิด โดยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจรายการ (Checklist) โดยเป็นคำถามให้เลือกตอบแบบคำตอบเดียว 2) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับธุรกิจ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจรายการ (Checklist) โดยเป็นคำถามให้เลือกตอบแบบคำตอบเดียว 3) ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อนวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อม โดยครอบคลุมทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการปฏิบัติทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมสมัยใหม่ ด้านเทคนิคการคำนวณต้นทุนสิ่งแวดล้อมแบบใหม่ ด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ด้านการเปิดเผยข้อมูลแบบบูรณาการ และด้านการประเมินผลการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อการต่อยอด 4) ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการอยู่รอดขององค์กร โดยลักษณะแบบสอบถามในขั้นตอนที่ 3) และ 4) เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า แบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ ระดับมากที่สุด ระดับมาก ระดับปานกลาง ระดับน้อย และระดับน้อยที่สุด โดยกำหนดคะแนนการตอบของแต่ละตัวเลือก คือ 5, 4, 3, 2, และ 1 ตามลำดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2556)

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ผ่านการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน จากนั้นหาค่าดัชนีความสอดคล้องโดยใช้เทคนิค IOC (Index of Item-Objective Congruence) ซึ่งค่าที่ได้อยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00 แสดงว่า ข้อคำถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเนื้อหาสามารถนำมาใช้ได้ (ปราชญ์ หล้าเปัญสะ, 2559) ส่วนค่าความเชื่อมั่น (Reliability) วิเคราะห์โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของ Cronbach พบว่า มีค่าอยู่ระหว่าง 0.86 - 0.94 ซึ่งมากกว่า 0.70 (Koschate & Gartner, 2015) แสดงว่า แบบสอบถามมีความเหมาะสมเพียงพอที่จะนำมาใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายในงานวิจัยนี้ จากนั้นนำผลที่ได้จากการตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาและปรับปรุงแก้ไข เพื่อดำเนินการจัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลขั้นต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดทำแบบสอบถาม ตามจำนวนของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย พร้อมตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วน และความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม เพื่อเตรียมนำส่งเอกสารทางไปรษณีย์ เพื่อขอความอนุเคราะห์และความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 25 มิถุนายน ถึง 30 กันยายน พ.ศ. 2561 กำหนดระยะเวลาในการเก็บรวบรวมแบบสอบถามทั้งสิ้น 95 วัน ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามตอบกลับมา จำนวน 126 ฉบับ ตรวจสอบความสมบูรณ์และความครบถ้วนในเนื้อหา พบว่า แบบสอบถามมีความสมบูรณ์ทั้งสิ้น 119 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 43.12 ของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 276 บริษัท ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ตามทฤษฎีของ Aaker, et al. (2001) ที่อัตราการตอบกลับต้องไม่ต่ำกว่าร้อยละ 20 จากนั้นทำการรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามที่สมบูรณ์นำไปวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลในลำดับต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำรหัสของข้อมูลที่ได้มาประมวลผลทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติวิจัย โดยทดสอบสมมติฐานทางสถิติตามที่กำหนดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 (หรือในบางกรณีอาจกำหนดเพิ่มเป็น 0.01 หรือ 0.001 ตามผลที่ได้)

สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ สถิติพื้นฐาน ประกอบด้วย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนสถิติที่ใช้วิเคราะห์สมมติฐานที่ 1 ถึง 5 เพื่อทดสอบผลกระทบของนวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมต่อการอยู่รอดขององค์กร ได้แก่ การวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบพหุคูณ (Multiple Correlation Analysis) และการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) โดยสร้างสมการพยากรณ์การอยู่รอดขององค์กร (OS) ได้ดังนี้

$$OS = \beta_0 + \beta_1 MEAP + \beta_2 NECT + \beta_3 UEMT + \beta_4 IID + \beta_5 REPE + \varepsilon$$

OS	แทน	การอยู่รอดขององค์กร
MEAP	แทน	นวัตกรรมทางการบัญชีด้านการปฏิบัติทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมสมัยใหม่
NECT	แทน	นวัตกรรมทางการบัญชีด้านเทคนิคการคำนวณต้นทุนสิ่งแวดล้อมแบบใหม่
UEMT	แทน	นวัตกรรมทางการบัญชีด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง
IID	แทน	นวัตกรรมทางการบัญชีด้านการเปิดเผยข้อมูลแบบบูรณาการ
REPE	แทน	นวัตกรรมทางการบัญชีด้านการประเมินผลการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อการต่อยอด

ผลการวิจัย

- ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามที่ได้รับการรับรอง ISO 14001 ในประเทศไทย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (จำนวน 88 ราย, ร้อยละ 73.95) มีอายุระหว่าง 30 - 40 ปี (จำนวน 47 ราย, ร้อยละ 39.49) สถานภาพสมรส (จำนวน 86 ราย, ร้อยละ 72.27) มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า (จำนวน 99 ราย, ร้อยละ 83.19) ตำแหน่งงานส่วนใหญ่เป็นบุคลากรฝ่ายบัญชี (จำนวน 58 ราย, ร้อยละ 48.74) มีประสบการณ์การทำงานมากกว่า 20 ปี (จำนวน 44 ราย, ร้อยละ 36.98) และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน มากกว่า 35,000 บาท (จำนวน 29 ราย, ร้อยละ 48.74)
- ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับธุรกิจของผู้ตอบแบบสอบถามธุรกิจที่ได้รับการรับรอง ISO 14001 ในประเทศไทย พบว่า ธุรกิจที่ได้รับการรับรอง ISO 14001 ในประเทศไทย ส่วนใหญ่มีรูปแบบธุรกิจเป็นบริษัทจำกัด (จำนวน 79 บริษัท, ร้อยละ 66.39) ประเภทของธุรกิจ มีลักษณะเป็นธุรกิจอุตสาหกรรม (จำนวน 49 บริษัท, ร้อยละ 41.18) ระยะเวลาการดำเนินงาน 11-15 ปี (จำนวน 83 บริษัท, ร้อยละ 69.75) จำนวนทุนจดทะเบียน มากกว่า 100 ล้านบาท (จำนวน 54 บริษัท, ร้อยละ 45.38) จำนวนพนักงานทั้งหมดในปัจจุบันมากกว่า 300 คน (จำนวน 66 บริษัท, ร้อยละ 55.46) ที่ตั้งของสถานประกอบการส่วนใหญ่ตั้งอยู่นอกนิคมอุตสาหกรรม (จำนวน 82 บริษัท, ร้อยละ 68.91) ธุรกิจทั้งหมดได้รับการรับรองมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14001 (จำนวน 119 บริษัท, ร้อยละ 100) โดย

แบ่งเป็นธุรกิจที่ได้รับการรับรอง ISO 14001 ในประเทศไทย ที่มีการจัดทำบัญชีสิ่งแวดล้อม (จำนวน 60 บริษัท, ร้อยละ 50.42) และไม่มีการจัดทำบัญชีสิ่งแวดล้อม (จำนวน 59 บริษัท, ร้อยละ 49.58) ตามลำดับ

3. ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อวัตรกรรมการบัญชีสิ่งแวดล้อมโดยรวม และเป็นรายด้าน ของธุรกิจที่ได้รับการรับรอง ISO 14001 ในประเทศไทย แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อวัตรกรรมการบัญชีสิ่งแวดล้อมโดยรวมและเป็นรายด้านของธุรกิจที่ได้รับการรับรอง ISO 14001 ในประเทศไทย

วัตรกรรมการบัญชีสิ่งแวดล้อม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น
ด้านการปฏิบัติทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมสมัยใหม่	3.49	0.83	ปานกลาง
ด้านเทคนิคการคำนวณต้นทุนสิ่งแวดล้อมแบบใหม่	3.20	1.14	ปานกลาง
ด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง	3.75	0.70	มาก
ด้านการเปิดเผยข้อมูลแบบบูรณาการ	3.21	0.98	ปานกลาง
ด้านการประเมินผลการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อการต่อยอด	3.47	0.90	ปานกลาง
รวม	3.42	0.91	ปานกลาง

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อวัตรกรรมการบัญชีสิ่งแวดล้อมโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.42$, S.D. = 0.91) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X} = 3.75$, S.D. = 0.70) อยู่ในระดับมากเพียงข้อเดียว นอกนั้นอยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการปฏิบัติทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมสมัยใหม่ ($\bar{X} = 3.49$, S.D. = 0.83) ด้านการประเมินผลการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อการต่อยอด ($\bar{X} = 3.47$, S.D. = 0.90) ด้านการเปิดเผยข้อมูลแบบบูรณาการ ($\bar{X} = 3.21$, S.D. = 0.98) และด้านเทคนิคการคำนวณต้นทุนสิ่งแวดล้อมแบบใหม่ ($\bar{X} = 3.20$, S.D. = 1.14)

4. ผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของวัตรกรรมการบัญชีสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อการอยู่รอดขององค์กรโดยรวม ธุรกิจที่ได้รับการรับรอง ISO 14001 ในประเทศไทย แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของนวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อการอยู่รอดขององค์กรโดยรวม ธุรกิจที่ได้รับการรับรอง ISO 14001 ในประเทศไทย

ตัวแปร	OS	MEAP	NECT	UEMT	IID	REPE	VIFs
$\bar{x}$	3.86	3.49	3.20	3.75	3.21	3.47	
S.D.	0.74	0.83	1.14	0.70	0.98	0.90	
OS		0.635**	0.661**	0.648**	0.696**	0.650**	
MEAP			0.713**	0.632**	0.624**	0.632**	2.333
NECT				0.641**	0.886**	0.775**	5.847
UEMT					0.645**	0.672**	2.149
IID						0.811**	5.811
REPE							3.412

** p<.01

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระแต่ละด้านมีความสัมพันธ์กันมาก ซึ่งอาจเกิดเป็นปัญหา Multicollinearity ดังนั้น ผู้วิจัยจึงทำการทดสอบทางสถิติ โดยดูจากค่า VIFs พบว่า ค่า VIFs ของตัวแปรอิสระนวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อม มีค่าตั้งแต่ 2.149 - 5.847 ซึ่งมีค่าน้อยกว่า 10 แสดงว่าตัวแปรอิสระไม่มีความสัมพันธ์กัน (Black, 2006)

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระนวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมในแต่ละด้าน พบว่า มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามการอยู่รอดขององค์กร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่าง 0.624 – 0.886

5. ผลการทดสอบผลกระทบของสัมประสิทธิ์การถดถอยกับการอยู่รอดขององค์กรธุรกิจที่ได้รับการรับรอง ISO 14001 ในประเทศไทย พบว่า นวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมด้านการปฏิบัติทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมสมัยใหม่ มีความสัมพันธ์และผลกระทบเชิงบวกกับการอยู่รอดขององค์กร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานที่ 1 ส่วนด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง และด้านการเปิดเผยข้อมูลแบบบูรณาการ มีความสัมพันธ์และผลกระทบเชิงบวกกับการอยู่รอดขององค์กร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 จึงยอมรับสมมติฐานที่ 3 และ 4 สำหรับนวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมด้านเทคนิคการคำนวณต้นทุนสิ่งแวดล้อมแบบใหม่ และด้านการประเมินผลการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อการต่อยอด ไม่มีความสัมพันธ์และส่งผลกระทบท่อการอยู่รอดขององค์กร (แสดงรายละเอียดดังตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 การทดสอบผลกระทบของสัมประสิทธิ์การถดถอยกับการอยู่รอดขององค์กรธุรกิจที่ได้รับ
การรับรอง ISO 14001 ในประเทศไทย

นวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อม	การอยู่รอดขององค์กร		t	p-value
	สัมประสิทธิ์ การถดถอย	ความคลาด เคลื่อน มาตรฐาน		
ค่าคงที่ (a)	1.416	0.233	6.084	0.000
ด้านการปฏิบัติทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมสมัยใหม่	0.191	0.072	2.637	0.010*
ด้านเทคนิคการคำนวณต้นทุนสิ่งแวดล้อมแบบใหม่	-0.039	0.084	-0.468	0.640
ด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง	0.219	0.083	2.650	0.009**
ด้านการเปิดเผยข้อมูลแบบบูรณาการ	0.263	0.097	2.707	0.008**
ด้านการประเมินผลการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อการต่อยอด	0.050	0.081	0.613	0.541
F = 31.629 P = 0.000 AdjR ² = 0.565				

* p<.05, ** p<.01

6. การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรนวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อม
ที่ส่งผลต่อการอยู่รอดขององค์กรธุรกิจที่ได้รับการรับรอง ISO 14001 ในประเทศไทย แสดงดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรนวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมที่
ส่งผลต่อการอยู่รอดขององค์กร ธุรกิจที่ได้รับการรับรอง ISO 14001 ในประเทศไทย

นวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อม	การอยู่รอดขององค์กร		t	p-value
	สัมประสิทธิ์ การถดถอย	ความคลาด เคลื่อน มาตรฐาน		
ค่าคงที่ (a)	1.460	0.219	6.674	0.000
ด้านการปฏิบัติทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมสมัยใหม่	0.184	0.065	2.822	0.006**
ด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง	0.231	0.080	2.908	0.004**
ด้านการเปิดเผยข้อมูลแบบบูรณาการ	0.258	0.056	4.577	0.000***
F = 53.208 P = 0.000 AdjR ² = 0.570				

* p<.05, ** p<.01, ***p<.001

จากตารางที่ 4 ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรนวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อการอยู่รอดขององค์กร จากตารางที่ 3 เฉพาะตัวแปรที่มีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อการอยู่รอดขององค์กร ได้แก่ ด้านการปฏิบัติทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมสมัยใหม่ ด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง และด้านการเปิดเผยข้อมูลแบบบูรณาการมาทำการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์การถดถอยอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งสามารถสร้างสมการพยากรณ์ได้ ดังนี้

$$OS = 1.460 + 0.184 \text{ MEAP} + 0.231 \text{ UEMT} + 0.258 \text{ IID} + \varepsilon$$

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาผลกระทบของนวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อการอยู่รอดขององค์กรธุรกิจที่ได้รับการรับรอง ISO 14001 ในประเทศไทย สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. นวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อม ด้านการปฏิบัติทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมสมัยใหม่ ด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง และด้านการเปิดเผยข้อมูลแบบบูรณาการ มีความสัมพันธ์และผลกระทบเชิงบวกต่อการอยู่รอดขององค์กรอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1.1 นวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมด้านการปฏิบัติทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมสมัยใหม่ มีความสัมพันธ์และผลกระทบเชิงบวกต่อการอยู่รอดขององค์กร แสดงให้เห็นว่า หากองค์กรมีการจัดการทางบัญชีสิ่งแวดล้อมที่ดีแล้ว จะช่วยแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการจัดการของเสีย/เหลือทิ้งในองค์กร รวมไปถึงสามารถช่วยลดต้นทุนการกำจัด/ทำลายของเสีย ซึ่งเป็นปัญหาขององค์กรธุรกิจที่สำคัญ อันส่งผลต่อความได้เปรียบเชิงแข่งขัน และประสิทธิภาพด้านต้นทุนมูลค่าสินทรัพย์ หนี้สินที่อาจเกิดขึ้น และความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อมของกิจการ เห็นได้ว่าเป็นเรื่องที่ต้องการบัญชีต้องเข้ามามีบทบาททั้งสิ้น นอกจากนี้ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเป็นประเด็นที่กิจการควรนำมาพิจารณา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในภาวะปัจจุบันที่ประชาชนเรียกร้องให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาทำหน้าที่ตรวจสอบด้านสิ่งแวดล้อมในกิจการต่างๆ อย่างจริงจัง ดังนั้นบทบาทสำคัญของการบัญชีสิ่งแวดล้อมจึงจำเป็นอย่างยิ่งในองค์กร เป็นการปรับปรุงระบบบัญชีที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เช่น พัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อช่วยผู้บริหารในการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และเป็นการนำเสนอรายงานต่อสาธารณชนหรือบุคคลภายนอกในเรื่องการดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อมของกิจการ เช่น การเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อกิจการต่อสิ่งแวดล้อมในรายงานประจำปี เป็นต้น (คิลปพร ศรีจันทพร, 2560)

1.2 นวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง มีความสัมพันธ์และผลกระทบเชิงบวกต่อการอยู่รอดขององค์กร แสดงให้เห็นว่า การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มีส่วนสำคัญที่ช่วยสนับสนุนการทำบัญชีสิ่งแวดล้อมในกลุ่มอุตสาหกรรม เพื่อหาความสัมพันธ์ที่อาจส่งผลกระทบต่อองค์กร สอดคล้องกับการศึกษาของ มาลินี สายก้อน และ ญัฐนันท์ ฐิตยาปราโมทย์ (2560) ซึ่งพบว่า การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยในการจัดการ

ข้อมูล มีผลกระทบต่อความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ กับการเปิดเผยข้อมูลบัญชีสิ่งแวดล้อมของกลุ่มอุตสาหกรรมการผลิตที่ได้รับการรับรอง ISO 14001 ในประเทศไทย

1.3 นวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมด้านการเปิดเผยข้อมูลแบบบูรณาการ มีความสัมพันธ์และผลกระทบเชิงบวกต่อการอยู่รอดขององค์กร เนื่องจากรายงานเชิงบูรณาการเป็นการนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากร และความสัมพันธ์ในการใช้ทรัพยากรที่ส่งผลต่อการสร้างมูลค่าให้กับองค์กร ซึ่งในรายงานเชิงบูรณาการประกอบด้วย ข้อมูลทุน องค์ประกอบด้านเนื้อหาสาระ และตัวชี้วัด สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรณวิไล ปัญญาวิชา (2560) ที่ทำการศึกษาความสัมพันธ์ของการเปิดเผยข้อมูลทางด้านบัญชีสิ่งแวดล้อมกับความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจในกลุ่มอุตสาหกรรมพลาสติกไทย ผลการวิจัยพบว่า การเปิดเผยข้อมูลทางด้านบัญชีสิ่งแวดล้อม ในองค์ประกอบด้านการวัดมูลค่าและแสดงรายการที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมในงบการเงิน ด้านการรับรู้หนี้สิน ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการรับผิดชอบต่อสังคม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจในกลุ่มอุตสาหกรรมพลาสติกไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ มาลินี สายก้อน และ ญัฐนันท์ รุธิยาปราโมทย์ (2560) ยังกล่าวไว้ว่า การประกอบธุรกิจด้วยความเป็นธรรม มีการปฏิบัติงานอย่างซื่อตรง และซื่อสัตย์ ร่วมกับการพัฒนาชุมชน และสังคม เป็นความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ ซึ่งจะส่งผลเชิงบวกต่อการเปิดเผยข้อมูลบัญชีสิ่งแวดล้อมขององค์กรธุรกิจ

2. นวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมด้านเทคนิคการคำนวณต้นทุนสิ่งแวดล้อมแบบใหม่ ไม่ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อการอยู่รอดขององค์กร อาจเป็นเพราะต้นทุนการผลิตในองค์กรธุรกิจอุตสาหกรรม มีการปรับเปลี่ยนตามวิสัยทัศน์ของผู้นำองค์กรในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งอาจต้องแปรผันไปตามภาพรวมเศรษฐกิจในขณะนั้นๆ การจัดการในระหว่างกระบวนการปฏิบัติงานในภาคอุตสาหกรรมหรือหน่วยงาน อาจส่งผลกระทบต่อการคิดคำนวณจากต้นทุน ส่วนนวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมด้านการประเมินผลการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อการต่อยอด ก็ไม่ส่งผลกระทบต่อการอยู่รอดขององค์กรโดยรวม อาจเนื่องมาจากการมุ่งเน้นในด้านของการปฏิบัติมากกว่าผลการดำเนินงาน และไม่มีแนวทางในการประเมินผลการดำเนินงานที่ชัดเจน จึงไม่สามารถนำไปต่อยอดหรือนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง ซึ่งอาจเกิดจากนวัตกรรมของกิจการที่มีอยู่ยังไม่ตอบสนอง หรือไม่ครอบคลุมถึงสิ่งที่มีอยู่ให้เกิดการพัฒนา สอดคล้องกับงานวิจัยของ นางลักษณ์ จิ๋ว และ ทิพย์วรรณ ศิบุญนันท์ (2562) พบว่า วิธีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของธุรกิจโรงสีข้าวในจังหวัดกำแพงเพชร ยังไม่ครอบคลุมถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นทุกด้าน อีกทั้งยังไม่มีแนวทางการประเมินผลของวิธีการจัดการ จึงทำให้ผลกระทบที่เกิดขึ้นดังกล่าวไม่ได้รับการแก้ไข้ปัญหา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยที่ พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับนวัตกรรมทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมนั้น ส่งผลการอยู่รอดขององค์กรส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งอาจมองได้ว่าในภาพรวมภายในองค์กรธุรกิจเองนั้น ยังต้องมีการส่งเสริมและพัฒนาให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการทางบัญชีสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น ทั้งการใช้เทคโนโลยีใหม่มาปฏิบัติ เพื่อให้เกิดเทคนิคการทำงานรูปแบบใหม่ตลอดไปถึงการประเมินผลเพื่อนำไปสู่การต่อยอด ล้วนเป็นการประยุกต์ให้เกิดนวัตกรรมการจัดการ

ทางบัญชีสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับองค์กรธุรกิจ สามารถพัฒนาต่อยอดเป็นแนวทางให้กับธุรกิจอื่นๆ เช่น นำไปประยุกต์ใช้ในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยจะต้องมีการนำเอาแนวทางในการปฏิบัติทางการบัญชีสิ่งแวดล้อมเข้ามาใช้ นำเอาเทคโนโลยี และวิธีการเปิดเผยข้อมูลเพื่อให้ชุมชน และสังคมรับรู้ เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจด้วยความเต็มใจ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการทดสอบเพิ่มเติมเพื่อให้มีตัวแปรที่หลากหลายและครอบคลุมในอนาคต อาจจำเป็นต้องมีการเพิ่มมิติทางนวัตกรรมในด้านอื่นๆ เพิ่มมากขึ้น รวมถึงเป็นการสร้างความหลากหลายในศึกษา เพื่อเป็นการทดสอบถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับการเปิดเผยข้อมูลบัญชีสิ่งแวดล้อมต่อไป นอกจากนี้ อาจจะต้องมีการทดสอบกับธุรกิจอุตสาหกรรมการผลิต อุตสาหกรรมด้านพลังงานหรือธุรกิจอื่น เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าธุรกิจในประเทศไทยให้ความสำคัญกับการบัญชีสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น และตระหนักถึงการดำเนินธุรกิจแบบใส่ใจสิ่งแวดล้อม

เอกสารอ้างอิง

- ทัศนีย์ ธนอนันต์ตระกูล. (2552). ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาการบัญชีสิ่งแวดล้อม ความรับผิดชอบต่อสังคมและภาพลักษณ์องค์กรของธุรกิจกระดาษในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ ปริญญาบัญชีมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบัญชี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นงลักษณ์ จั้ว และ ทิพย์วรรณ ศิบุญนันท์. (2562). การศึกษาผลกระทบและการจัดทำบัญชีสิ่งแวดล้อมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา: ธุรกิจโรงสีข้าวในจังหวัดกำแพงเพชร. วิทยานิพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- นภดล รมโพธิ์. (2551). สุตยอดบริษัทนวัตกรรมของโลก. วารสารบริหารธุรกิจ, 31(120), 6-7.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). การวิจัยเบื้องต้น (ฉบับปรับปรุงใหม่). พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ปราณี หล้าเบญจ. (2559). การหาคุณภาพของเครื่องมือวัดและประเมินผลโครงสร้างการบริหารวิชาการ. ใน การประชุมทางวิชาการโครงการบริการวิชาการทำสาบโมเดล, หน้า 2-3. ยะลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- พิริยาภรณ์ อันทอง และ ศุภกร เอกชัยไพบูรณ์. (2559). Checklist พิชิตธุรกิจยั่งยืน ฉบับ SME. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคม ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย.
- มาลินี สายก้อน และ ญัฐนันท์ ฐิตยาปราโมทย์. (2560). ผลกระทบความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจที่มีต่อการเปิดเผยข้อมูลบัญชีสิ่งแวดล้อมของกลุ่มอุตสาหกรรมการผลิตที่ได้การรับรอง ISO 14001 ในประเทศไทย. วารสารวิทยาการจัดการ, 12(2), 78-103.
- วรรณวิไล ปัญญาวิชา. (2560). ความสัมพันธ์ของการเปิดเผยข้อมูลทางด้านบัญชีสิ่งแวดล้อมกับความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจในกลุ่มอุตสาหกรรมพลาสติกไทย. วิทยานิพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.

- ศศิประภา ชัยประสิทธิ์. (2553). “องค์กรแห่งนวัตกรรม” ทางเลือกของผู้ประกอบการยุคใหม่. **วารสารนักบริหาร**, 30(2), 60-69.
- ศิลปพร ศรีจันทเพชร. (2552). การบัญชีสิ่งแวดล้อม. **วารสารวิชาชีพบัญชี**, 5(12), 21-24.
- _____. (2560). การบัญชีตามความรับผิดชอบต่อสังคม. **วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ**, 6(1), 25-32.
- สถาบันรับรองมาตรฐานไอเอสโอ. (2559). **ข้อกำหนดทั่วไปว่าด้วยหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการรับรองระบบการจัดการ**. สืบค้นเมื่อ 11 กันยายน 2560, จาก https://www.masci.or.th/wp-content/uploads/2016/01/13_R-501_Rev2.pdf
- _____. (2560). **ผู้ได้รับการรับรอง**. สืบค้นเมื่อ 3 ธันวาคม 2560, จาก <http://masci.or.th/service/> ผู้ได้รับการรับรอง
- อนันตชัย ยุธประถม, จรัสวรรณ กิตติสุนทรากุล, วิชญ์พล บัญชาวิชระชัย, เสาวพร วิทยะถาวร, นริรัตน์ สันธยาติ และ จิวิศา ติทยานนท์. (2557). **ไขความหมาย การพัฒนาอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: วนิดาการพิมพ์.
- Aaker, D. A., Kumar, V., & Day, G. S. (2001). **Marketing Research**. (7th ed.). New York: John Wiley and Son.
- Black, K. (2006). **Business Statistic for Contemporary Decision Making**. (4th ed.). USA: John Wiley & Son.
- Koschate, N., & Gartner, S. (2015). Brand trust: Scale development and validation. **Schmalenbach Business Review**, 67(2), 171-195.
- Yamane, Y. (1967). **Statistic; An Introductory Analysis**. (2nd ed.). New York: Harper and Row.